

Rusya-Ukrayna Savaşında Yaptırımlar ve Enerji Güvenliği; Karşılıklı Ekonomik Bağımlılıklar Perspektifinden Bir Değerlendirme

Orhan BATTIR*

Levent YİĞİTTEPE**

ÖZ

Şubat 2022'de sıcak çatışmalarla başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı özellikle AB ülkelerini enerji arzı güvenliği konusunda yakın geçmişte hiç olmadığı kadar ciddi sorunlarla karşı karşıya getirmiştir. Bir yandan AB çatısı diğer yandan NATO şemsiyesi altında Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısına yaptırımlar yoluyla tepki vermeye yönelen Avrupa ülkelerinin, özellikle Rus doğalgazına bağımlılıkları nedeniyle beklenen etkiyi gösterdiklerini söylemek zordur. AB içine düştüğü enerji krizinden kurtulmak için alternatif enerji tedarik yollarına başvurmuş olsa da yeni ve ciddi anlamda yüksek maliyetli yatırımlar gerektirdiği için, bu çaba kısa vadede etkili bir çözüm bulmaktan uzaktır. Dolayısıyla hiçbir AB ülkesi Rusya ile ilişkilerini bitirme anlamına gelebilecek katı bir tutum sergilemeyi göze alamamaktadır. Bu çalışmada Rusya-Ukrayna Savaşının AB ülkelerinde yol açtığı enerji arz güvenliği sorunu ve buna bağlı olarak kısa ve orta vadede AB-Rusya ilişkilerinin geleceği üzerine değerlendirmelere yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Enerji Güvenliği, Rusya-Ukrayna Savaşı, Yaptırımlar
JEL Sınıflandırması: F51, F52, F53.

Sanctions and Energy Security in the Russia-Ukraine War; An Evaluation from the Perspective of Mutual Economic Dependencies

ABSTRACT

The Russia-Ukraine War, which started with hot conflicts in February 2022, has brought the EU countries face to face with more serious problems than ever in the recent past, especially in terms of energy supply security. It is difficult to say that European countries, which tend to react to Russia's attack on Ukraine under the protection of the EU on the one hand and NATO on the other, through sanctions, have shown the expected effect, especially due to their dependence on Russian natural gas. Although the EU has resorted to alternative energy supply methods to get rid of the energy crisis it has fallen into, this is far from being an effective solution in the short term, as it requires new and seriously high-cost investments.. Therefore, no EU country can afford to adopt a strict stance that could mean ending its relations with Russia. In this study, evaluations on the energy supply security problem caused by the Russia-Ukraine War in EU countries and, accordingly, the future of EU-Russia relations in the short and medium term are included.

Key Words: Energy Security, Russia-Ukraine War, Sanctions.

JEL Classification: F51, F52, F53.

* Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, e-posta: obattir@kmu.edu.tr. ORCID Bilgisi: 0000-0002-6856-8351

** Doç Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, e-posta: lyigittepe@kmu.edu.tr. ORCID Bilgisi: 0000-0002-2508-5501

(Makale Gönderim Tarihi: 21.12.2022 / Yayına Kabul Tarihi:02.09.2023)

Doi Number: 10.18657/yonveek.122200

Makale Türü: Araştırma Makalesi

GİRİŞ

Geride bıraktığımız yüzyılın ikinci yarısında küresel ilişkileri ve uluslararası sistemi şekillendiren blok siyasetiyle karakterize Soğuk Savaş sürecinin 1990'ların başında -görünen yüzü itibarıyla- sona ermesi yakın siyasi tarihin önemli kırılma noktalarındandır. Doğu Blokunu temsil eden Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte Batı Bloku lideri ABD'nin rakipsiz kaldığı genel kabul gören bir argümandır. Ancak bu yeni dönemde Soğuk Savaş döneminin karakteristik özelliği olan güç yarışına dayalı küresel rekabetin son bulduğunu iddia etmek mümkün değildir. Esasen 1970'lerin son yıllarından itibaren Soğuk Savaş şartlarının görece yumuşamaya başlaması ve devamında Doğu Bloku da yaşanan çözümlüyle birlikte askeri kapasiteyi ve silahlanma yarışını merkeze alan güç mücadelesinin yerini farklı alanlarda yaşanan rekabete bıraktığı söylenebilir. Bu durum kaçınılmaz olarak, güvenlik sorunlarının farklı boyutlarıyla tekrar uluslararası gündemin üst sıralarına yerleşmesine yol açmıştır. Sözelimi, Kopenhag Okulu'nun önde gelen temsilcileri tarafından, geleneksel ulusal güvenlik konuları yanında aslında birbirinden bağımsız olmayan askeri, siyasi, ekonomik, toplumsal ve çevresel güvenlik sektörlerinin güvenlik çalışmalarının yeni çerçevesini oluşturduğu tespiti yapılmıştır (Buzan, Wæver and de Wilde, 1998). Ancak yeni dönemde güvenlik çalışmalarının çerçevesinin giderek genişlediği ve bu beş sektöre insani güvenlik, gıda güvenliği, enerji güvenliği, siber güvenlik gibi yeni başlıklar da eklenmiştir.

Her biri ayrı alanlara ilişkin gibi gözükse de sayılan güvenlik sektörleri aslında birbirinden bağımsız değildir. Ekonomik ve politik küreselleşmeye bağlı gelişmelerin güvenlik olgusuna bütüncül yaklaşımı bir anlamda zorunlu kıldığı söylenebilir. Ne var ki uluslararası sistemin işleyişini etkileyen küresel ve bölgesel politik gelişmelerin niteliğine göre zaman zaman bazı güvenlik sorunlarının öne çıktığı ve çok daha görünür olduğu da açıktır. Bunda kuşkusuz ülkeler arasındaki farklı alanlarda ve farklı düzeylerde ortaya çıkan asimetrik bağımlılıkların büyük etkisi vardır. Aralarında olağan siyasi, askeri, ekonomik, ticari ilişkiler bulunan devletlerin çıkarları çatışıp ciddi krizler ve gerilimler söz konusu olduğunda bağımlılık düzeyi görece yüksek olan tarafın doğrudan ya da dolaylı olarak güvenlik sorunu yaşaması kaçınılmaz olmaktadır. Son yıllarda bu türden güvenlik sorunları içerisinde enerji güvenliği ya da daha spesifik ifadesiyle enerji arzı güvenliği ön plana çıkmaktadır. Nitekim enerji ihtiyacı konusunda dışa bağımlı ülkelerin uluslararası politikadaki kırılganlığı tartışmasıdır.

Enerjide dışa bağımlılık konusu sadece az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin değil aynı zamanda -ve belki de daha ileri düzeyde- gelişmiş ekonomilerin sorunudur. Hayatın olağan akışında edinilen tüketim alışkanlıkları yanında üretime yönelik sanayi tesislerinin enerji ihtiyacı bunda büyük rol oynamaktadır. Almanya, Fransa, İtalya başta olmak üzere genel anlamda enerji kaynakları kendi ihtiyaçlarını karşılamaya yeterli olmayan ve bu konuda özellikle Rusya'ya bağımlı olan AB üyesi ülkelerin durumu bunun en somut örneğidir.

Enerji arzı özelinde Rusya lehine gelişen asimetrik bağımlılık durumu özellikle son birkaç on yıllık dönemde AB-Rusya ilişkilerinde temel belirleyici

unsur olarak görülmeye başlamıştır. Öyle ki Rusya Sovyetler Birliği dönemine dayanan etki alanlarındaki ülkelerde sergilediği müdahaleci dış politika adımları karşısında Batı'nın yaptırım hamlelerine cevap vermek adına bu durumu lehine kullanmaktan geri durmamaktadır. Gürcistan müdahalesi, Ukrayna siyasetine müdahale ve Kırım'ın ilhakı süreçlerinde sahip olduğu zengin enerji kaynakları Batı yaptırımları karşısında Rusya'nın elini güçlendiren en önemli koz olmuştur. Ancak Şubat 2022'de sıcak çatışmalarla başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı özellikle AB ülkelerinin enerji arzı güvenliği konusunda yakın geçmişte hiç olmadığı kadar ciddi ve büyük sorunlarla karşı karşıya kalmasına yol açmıştır.

Bir yandan AB çatısı diğer yandan NATO şemsiyesi altında, Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısına yaptırımlar yoluyla sert ve kararlı bir tepki vermeye yönelen Avrupa ülkelerinin, özellikle Rus doğalgazına bağımlılıkları nedeniyle, beklenen caydırıcı etkiyi oluşturduğunu söylemek zordur. İlişkileri tamamen koparmamak adına düşük yoğunluklu kurgulanan yaptırım kararlarının, savaşın başında Rusya'yı geri adım atmaya zorlama hedefine ulaşmaktan uzak olduğu görülmüştür. Savaşın başında açıklanan yaptırım kararlarına tepki olarak elindeki enerji kaynakları kartını, kısıtlamalar ve karşı yaptırımlar yoluyla kullanan Rusya, Ukrayna'ya yönelik saldırılarını durdurmak bir yana daha agresif bir tutum sergilemiştir. AB yenilenebilir enerji tesisleri kurma ya da bazı Körfez ülkelerinden ve ABD'den sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) alma gibi alternatif tedarik yollarına başvurmuş olsa da kısa vadede bunun etkili bir çözüm olamayacağı açıktır. Zira söz konusu alternatif enerji tedarik yöntemlerinin her biri üretim, işleme ve depolama tesisleri gibi yeni ve yüksek maliyetli yatırımlar gerektirmektedir. Bunun yanında söz konusu tesislerin kurulması ve işleme alınması hayli uzun zaman alacaktır. Bu da kuşkusuz Avrupa'nın aylar -belki birkaç yıl- sürecek ciddi bir enerji kriziyle boğuşması anlamına gelmektedir. Bu nedenle hiçbir AB ülkesi Rusya ile ilişkilerini bitirme anlamına gelebilecek katı bir tutum takınmayı göze alamamaktadır.

Bu çalışmada esasen Rusya-Ukrayna Savaşının AB ülkelerinde yol açtığı enerji arz güvenliği sorunu ve buna bağlı olarak kısa ve orta vadede AB-Rusya ilişkilerinin geleceği üzerine değerlendirmelere yer verilecektir. Sürecin doğru anlaşılabilmesi adına ilk iki bölümde; önce güvenlik kavramının çeşitlenmesine ve derinleşmesine vurgu yapılarak enerji güvenliğinin kuramsal çerçevesi çizilecek, ardından Rusya-Ukrayna geriliminin perde arkasına kısaca değinilecektir. Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ABD öncülüğünde Batı ittifakının Rusya'ya yönelik yaptırım kararları, Rusya'nın reaksiyonu ve AB'nin enerji güvenliği açmazı bazı örnekler üzerinden ele alınacaktır. Ancak alınan kararları ve yapılanları tek tek saymak yerine, yaptırımların niteliği, -enerji konusunda asimetrik bağımlılık ilişkisi ekseninde- hedefleri ve olası sonuçlarına ilişkin değerlendirmelere yer verilecektir.

I. KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE

İnsanlık tarihinde kadim bir yeri olan güvenlik sorununun dün olduğu gibi bugün ve yarın da gündemden düşmeyeceği söylenebilir. Zaman içerisinde çeşitlenen ve derinleşen güvenlik olgusu bireysel ve toplumsal hayatı doğrudan

İlgilendiren sağlık, gıda, eğitim, enerji gibi çok farklı sektörleri de içerecek şekilde genişlemiş ve her birine dair farklı tanımları yapılabilen temel analiz unsuru haline gelmiştir. Bu nedenle çalışmada ele alınacak konuların kolay anlaşılabilmesi için öncelikle güvenlik, enerji güvenliği ve enerji arz güvenliği ile ilgili tanımlar ışığında genel bir çerçeve çizmek yerinde olacaktır.

A. Güvenlik Nedir? Ne Değildir?

Güvenlik ihtiyacı, varoluşundan bu yana insanoğlunun gündeminde daima en ön sırada yer almaktadır. Hem devletler hem de bireyler için vazgeçilmez olan güvenlik zaman içerisinde değişen şartlara göre yeniden tanımlama ihtiyacı duyulan bir kavramdır. Arnold Wolfers tarafından sade ve kapsayıcı bir ifadeyle; “mevcut değerlere yönelik tehditlerin olmayışı” şeklinde çerçevesi çizilen güvenlik, “nesnel açıdan kazanılmış değerlere yönelik tehditleri belirlerken, öznel açıdan da bu değerlere karşı korkuların olmamasını” ifade etmektedir (Wolfers, 1952). Richard Ullman ise güvenlik tanımlamasında ülkelerin vatandaşlarının hayat standardı ve kalitesinin devlet tarafından garanti altına alınmasını öne çıkarmıştır. Güvenlik tanımının merkezine sosyal devlet anlayışını yerleştiren Ullman tehditlerin devletin politika tercihlerini daralttığını ve bunun da toplumun refahını doğrudan etkilediğini ifade etmiştir (Ullman, 1983: 133).

Güvenlik çalışmalarının ağırlığının ve kapsamının genişlemesi uluslararası ilişkilerde eleştirel güvenlik çalışmalarıyla mümkün olmuştur. 1990’lı yıllarda etkisini artıran eleştirel güvenlik çalışmaları güvenlik kavramının yeniden tanımlanmasına da önemli katkılar sağlamıştır. 1990’larla birlikte güvenlik kavramına yeni boyutlar getiren Barry Buzan, güvenliği devletlerin ve toplumların tehditlerden korunma ve rakip güçlere karşı da bağımsız kimliklerini koruma yeteneği olarak tanımlamıştır. Buzan, askeri, siyasi, ekonomik, toplumsal ve çevre olmak üzere güvenliği beş kategoriye ayırarak analiz etmiştir (Buzan, 1991).

Bireyin ve/ya toplumun hayatını olumsuz etkileyecek şekilde gündeme gelen her yeni tehdit güvenliğe dair tanımların değişmesine neden olmaktadır. Bu yüzden güvenliğin kesin sınırlarını çizmek mümkün görünmemektedir. Diğer taraftan ulus-devletlerin karşı karşıya olduğu tehditlerin ve bu tehditlere ilişkin algıların birbirinden farklı olması da ortak ve tek bir güvenlik tanımının yapılmasını imkânsız kılmaktadır. Sözgelimi Rusya-Ukrayna Savaşından önce dünyada yaşanan pandemi süreci güvenlik konusundaki geleneksel kabulleri radikal bir şekilde dönüştürmüştür. Özellikle liberal demokrasilerde ve gelişmiş ekonomilerde yüksek sayılara ulaşan ölümler güvenliğin sağlık boyutunu ön plana çıkarmıştır. Aynı şekilde sınırların kapatılması ve katı içe kapanmalar da devletlerin kendi kendilerine yeterliklerini test ederek ekonomik güvenlik sorunlarını gün yüzüne çıkarmıştır.

Sebebi ne olursa olsun, küresel düzeyli ekonomik daralma ve durgunluk dönemlerinde yaşanan krizlerin etkileri sadece soruna kaynaklık eden sektörle sınırlı kalmamaktadır. Nitekim Covid 19 pandemisi sadece medikal malzemeler, koruyucu ekipman ya da ilaç konusunda değil küresel ekonomik sistemi tamamen

etkileyecek şekilde, tüm ürünlerde tedarik zincirlerinin sekteye uğramasına neden olmuş ve çok farklı sektörlerde yeni krizlere yol açmıştır.

Modern dünyada ekonominin en önemli ihtiyaç kalemi olan enerjide kesintisiz ve güvenli tedarik sorunu pandemi sürecinde başı çeken gündem maddelerinden biri olmuş, bu da ulus-devletleri enerji krizine yönelik sıkı önlemler almaya itmiştir. Pandeminin yol açtığı tahribatlar henüz giderilmeden 24 Şubat 2022’de Rusya-Ukrayna Savaşının başlamasıyla birlikte son yıllarda dünyada yaşanan krizler daha da derinleşmiştir. Savaş çok geniş bir coğrafyayı etkileyen enerji krizine yol açmış ve uzun zamandır tartışılan enerji güvenliği meselesinin önemini açıkça ortaya koymuştur. Enerjide dışa bağımlı devletlerin çıkar temelli politikaları ve kıyasıya rekabeti adım adım yeni bir düzeni inşa ederken Rusya-Ukrayna Savaşı küresel düzeyde enerji güvenliği ve jeopolitiğine ilişkin sorunları uluslararası toplumun gündeminde en üst sıraya oturtmuştur.

B. Enerji Güvenliği

Tıpkı güvenlik kavramında olduğu gibi enerji güvenliğinin de farklı tanımları ve kavrama yüklenen farklı anlamlar mevcuttur. Enerji güvenliği Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) tarafından; petrol, elektrik, doğalgaz vb. tüm yakıtlara ve enerji kaynaklarına güvenilir, kesintisiz ve uygun fiyatlı erişim temelinde tanımlanmakta ancak enerji geçişleri ve siber suçluluğun büyümesi gibi nedenlerle kapsamının genişlediği vurgulanmaktadır (IEA, t.y.). Asya Pasifik Enerji Araştırmaları Merkezi de enerji güvenliği sorunsalını; mevcudiyet (availability), erişilebilirlik (accessibility), ekonomiklik (affordability) ve sosyal kabul edilebilirlik (acceptability) şeklinde dört ana başlık altında ele almaktadır (APEREC, 2007). Görüldüğü üzere enerji güvenliğine dair bu yaklaşımların temelinde sürdürülebilirlik ve ekonomiklik ön plandadır. Günümüzde ülkelerin sürekli artış eğiliminde olan enerji talebine karşılık mevcut kaynakların yetersizliği ya da daha önemlisi coğrafi olarak dengesiz dağılımı bu konuda kuralızsız rekabet, asimetrik bağımlılık, fiyat istikrarsızlığı gibi sorunları kaçınılmaz kılmaktadır.

Enerjinin üretimi ve kesintisiz arzından kritik enerji alt yapılarının korunmasına, lojistik ve depolamadan yenilebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesine kadar çok sayıda konu başlığını içeren enerji güvenliği ekonomik büyümeyi ve siyasi gücün korunmasını da önceleyen şemsiye bir kavramdır (Çelikpala, 2014: 82). Bu yönüyle uluslararası politikada karar vericilerin gündeminde enerji güvenliğinin daima öncelikli bir yere sahip olduğu tartışmasızdır.

Küresel enerji güvenliği mimarisi düşünüldüğünde, küresel pazarların ticarete açık olması, kara ve açık deniz petrol ve gaz platformları, boru hatları, rafineriler, depolar ve dağıtım sistemlerinin güvenliği geçmişten günümüze devamlılık arz eden konular olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan, içinde bulunduğumuz yüzyıl enerji güvenliği konusunda politika yapıcıları; siber terörizm, tanker korsanlığı, doğal afetler, yeni madenlere duyulan ihtiyaçlar gibi farklı güvenlik tehditlerine karşı çözüm arayışlarına zorlamaktadır (Hatipoğlu,2019: 1). Küresel enerji güvenliğinin ele alındığı Temmuz 2006’da St.

Petersburg'da düzenlenen G-8 zirvesinin sonuç bildirgesi (<http://www.g7g20.utoronto.ca/books/G8-2006.pdf>) bu konuda önemli meselelere dikkat çekmiştir. Özellikle enerji güvenliğinin günün koşullarına göre revize edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Yüksek petrol ve doğalgaz fiyatlarına, artan kaynak milliyetçiliğiyle enerji ihracatçısı ülkelerde yaşanan istikrasızlıklara ve iç çatışmalara dikkat çekilmiştir. Zirve bildirgesinde günün koşullarına ve paradigmalarına uygun enerji güvenliği tanımlaması yapılması gerektiğine ve özellikle enerjiyi kesintiye uğratabilecek terör saldırılarını önlemek amacıyla alınabilecek tedbirlere yer verilmiştir (Çelikpala, 2014: 84).

Günümüzde artık enerji güvenliği ülkelerin ulusal güvenliklerinin bir parçası olarak görülmekte ve büyük ölçüde özdeş kabul edilmektedir. Enerji güvenliğini sağlayamayan ülkelerin ulusal güvenlik zafiyetinden söz edilebilir. Bu nedenle enerji güvenliği kavramı enerji üretim tesislerine ve/ya nakil hatlarına yapılabilecek terör saldırılarından, doğal afetlerin yaratacağı olumsuz etkilere, uygulanabilecek ambargolardan yaşanabilecek iç savaşlara kadar birçok meselenin birlikte ele alınmasını zorunlu kılmaktadır (Sevim, 2012: 4385). Bu nedenle enerji güvenliği üzerinde yapılacak analizlerin; zengin enerji kaynaklarının dünya üzerindeki coğrafi dağılımı, üretim maliyetleri, nakil güzergahları ve maliyetleri, talebe ilişkin göstergeler, büyük enerji tüketici ülkelerin enerjiye ulaşabilmek adına oluşturdukları politikalar ve askeri stratejiler gibi pek çok konuyu içererek şekillenmesi de bir anlamda kaçınılmazdır denebilir.

Enerji güvenliği sorunu ülkelerin ulusal güvenlikleri kadar ekonomileri için de son derece önemli bir tehdittir. Bu sorunu aşabilmek için ülkelerin yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmesi aynı zamanda enerji verimliliği ve tasarrufuna yönelik politikalar geliştirmesi zorunlu hale gelmiştir. Ülkelerin enerji talebi ve ekonomik büyümeleri arasındaki ilişki doğru orantılıdır. Bu yüzden özellikle enerji konusunda özkaynakları yetersiz olan ülkeler enerji güvenliği sorununu dış politikalarının ön sıralarına yerleştirerek enerji ihracatçısı ülkelerle olumlu ikili ilişkiler geliştirmeye çalıştıkları görülmektedir. Bunun enerji arz güvenliği için gerekliliği tartışmasıdır.

C. Enerji Jeopolitiği ve Arz Güvenliği

Kesintisiz ve uygun ekonomik koşullarda enerji tedarikinde yaşanabilecek sorunların ülkeler arasında siyasi krizler doğurmanın yanında çok yönlü ekonomik ilişkilere, bunun da küresel ekonomik sisteme olumsuz yansımaları kaçınılmaz olacaktır. Özellikle jeopolitik konumu itibarıyla sorunlu bölgelerden ithal edilen enerjinin güvenli ve kesintisiz transferi alıcı ülkeler için hayati önemi haizdir. Zira ikili ilişkilerde herhangi bir sorun yaşanmasa bile başka ülkelerin taraf olduğu siyasi ve askeri gerilimler nedeniyle enerji tedarikinde aksamalar ya da kesintiler söz konusu olabilmektedir.

Jeopolitik riskler enerji güvenliği için birincil faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Küresel jeopolitikte enerji kaynakları ve enerji nakil hatlarına sahip bulunan Avrasya tarih boyunca önemini korumuştur. Küresel jeopolitiğin bir parçası olan enerji jeopolitiği hem enerji kaynaklarının bulunduğu bölgeyi hem de enerji ile ilgili arz-talep ilişkisi bağlamında ilgili tüm coğrafyaları içermektedir.

Enerji jeopolitiğinin oluşumunda ilk sırayı “kaynak coğrafyası” almaktadır. Kaynak coğrafyasının özelliği küresel düzeyde talepleri karşılayacak enerji kaynaklarına sahip olmasıdır. Özellikle petrol, kömür ve doğal gaz rezerv bölgelerini içeren kaynak coğrafyası yeni enerji rezervleri buldukça güncellenmekte ve değişebilmektedir. Enerji jeopolitiğinde; kaynak coğrafyasındaki ülkelerin talebi artırma hedefi ile talep coğrafyasındaki ülkelerin enerji kaynaklarını çeşitlendirme hedefi şeklinde iki önemli hedef ön plandadır (Sevim, 2012: 4381). Ayrıca söz konusu enerji kaynaklarının transferinde kullanılan güzergâhlar ve enerjiyi talep eden ülkelerin buldukları bölgeler de enerji jeopolitiğinin konusudur. Bu açıdan kaynak coğrafyasında yer alan ülkeler için yeterli miktarda enerjiye sahip olmak kadar enerji güzergâhlarını kontrolü altında tutmak da son derece önemlidir.

Son yıllarda enerji güvenliğinde ve arzında sorun yaşayan en önemli talep coğrafyalarının başında Avrupa gelmektedir. Dünya ekonomisinin önemli bir ayağını temsil eden Avrupa Birliği son birkaç on yıllık dönemde enerji arz güvenliği konusunda çalışmalar yapmış ve önemli kararlar almıştır.

AB'nin enerji arzı güvenliği için teknik çalışmaları 2000'de yayınlanan “Yeşil Kitap (*Green Paper*)” ile başlamıştır. Bu kitap AB'nin uzun vadeli enerji politikasını; “Avrupa Birliği'nin uzun vadeli stratejisi bir yandan çevresel kaygıları gözetip sürdürülebilir kalkınmayı benimserken diğer yandan da vatandaşların refahı ve ekonominin düzgün işleyişi adına, piyasadaki enerji ürünlerinin kesintisiz temini için tüm tüketiciler açısından makul olabilecek bir fiyat seviyesinden enerji arz güvenliğini sağlamaya yönelik olmalıdır” şeklinde açıklamaktadır (COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES, 2000). AB Komisyonu tarafından 2006'da yayınlanan “Enerji Arz Güvenliği için Avrupa Stratejisi” başlıklı Yeşil Kitap'ta ise yakın gelecekte yaşanabilecek sorunlara işaret edilerek AB'nin yapması gerekenler etrafında ele alınmıştır. Söz konusu kitapta Birlik kapsamında henüz bir enerji pazarı kurulmadığı, enerji altyapısı için yeni yatırımların zorunlu olduğu ve AB'nin enerji kaynaklarına bağımlı olduğu açıkça ortaya konmuştur (COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES, 2006). Görüldüğü üzere enerji/arz güvenliği gündemi ve sorunları AB için yeni bir konu değildir. Ancak Rusya-Ukrayna Savaşından önce de zaman zaman yaşanan krizler savaşla birlikte zirve yapmıştır.

Doğal gaz açısından dünyanın en büyük rezervlerine sahip bulunan ve başta Avrupa ülkeleri olmak üzere çok sayıda büyük tüketicinin ana tedarikçisi olan Rusya'nın enerji politikaları arz güvenliği bakımından uzun süredir (1990'ların başından itibaren daha belirgin biçimde) bir tehdit olarak algılanmaktadır. Bunun yanında AB'nin başat aktörü ve ekonomik açıdan lokomotif durumundaki Almanya'nın Rusya'yla yürüttüğü enerji odaklı ilişkiler de güvenlik tartışmalarına neden olmuştur. Bu dönemde Rusya'ya alternatif doğal gaz kaynaklarının farklı boru hatlarıyla uluslararası pazarlara taşınması, Rusya'ya enerjide duyulan güvensizlik ve bunun nasıl aşılabileceği gibi önemli başlıklar enerji güvenliğine ilişkin geleneksel tartışmalar olarak gündemdeki yerini korumuştur. (Çelikipala, 2014: 82). Enerji arz güvenliği konusunda AB'nin temel

endişelerini; Rusya'nın bölge ülkeleriyle arasında var olan anlaşmazlıklar/çatışmalar, Rusya'nın AB dışında pazarlara yönelme hamlesi, ithalat bağımlılığının belirli zaman sonra politik bağımlılığa dönüşmesi, enerji nakil hatlarına sahip ülkelerinin enerji jeopolitiğinde giderek artan önemi ve enerji güzergâhlarına/tesislerine terör saldırılarının oluşturduğu tehlike şeklinde sıralamak mümkündür (Dağcı ve Çaman, 2013: 33).

II. RUSYA-UKRAYNA SAVAŞININ PERDE ARKASI

Çalışmanın temelini teşkil eden Rusya-Ukrayna Savaşının uluslararası ekonomik ve politik etkilerinin analizi için kısaca bu savaşın perde arkasının ele alınması önem arz etmektedir. Bu nedenle geniş yelpazede ülkeleri ve toplumları ilgilendiren savaşın nasıl ortaya çıktığını, arka planında hangi aktörlerin ve unsurların olduğunu ortaya koymak bugünkü durumu izah edebilmek için gereklidir. Diğer taraftan Rusya'nın güvenlik kaygıları ve kendine göre sorunlu bölgeler, Ukrayna'nın AB ve NATO'ya üyelik girişimleri gibi temel konu başlıklarının analizi savaşın etki alanları ve sonuçları bakımından sürecin doğru anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

A. Soğuk Savaş Sonrası Batı-Rusya İlişkileri ve Değişen Dengeler

Soğuk Savaş sonrası yeni dünya düzeni tek kutupluluk üzerine inşa edilmiş ve ABD'nin bu düzenin başat aktörü olduğu görülmüştür. Boris Yeltsin dönemi Rusya'nın Batı ile ilişkilerinde bir yumuşama evresi olarak değerlendirilebilir. Rusya'nın SSCB'nin dağılmasından sonra yeniden küresel sistem içerisinde söz sahibi olma arayışı 2000'lerin başına kadar mümkün olmamıştır. 2000'li yıllarda Putin'le birlikte Rusya, zengin yer altı kaynaklarına sahip olmasının avantajını da kullanarak bölgesel ve küresel denkleme yeniden varlık gösterme hedefiyle aktif bir dış politika yürütmeye başlamıştır. Bu süreçte Rusya yakın çevresi olarak gördüğü Orta Asya Cumhuriyetleri, Kafkaslar, Doğu Avrupa ve Baltık bölgesi ile kısmen Balkanlar'da gücünü ve etkisini artırma hedefiyle hareket etmiş, bunun sonucu olarak da sayılan bölgelerde NATO ve AB ile karşı karşıya gelmiştir.

Rusya Doğu Avrupa'da nüfuzunu kaybederek hem ideolojik hem de ekonomik anlamda sosyalist düşüncenin kapitalist yapıya yenildiğini kabul etmek zorunda kalsa da nükleer silahlardan vazgeçmemiş ve askerlerini azaltmamıştır. Soğuk Savaş bitmiş olsa bile BM Güvenlik Konseyi'nde ABD ile arasındaki rekabet devam etmiştir. Bu nedenle NATO'nun ötekisi olarak Rusya birincil tehdit özelliğini korumuştur (Matiç, 2018: 95). Özellikle NATO'nun zirvelerde kabul ettiği stratejik konseptlerin en önemli maddesi ittifakın Doğu Avrupa'yı da içine alacak şekilde genişleme kararı olmuştur. 1999'da yapılan Washington Zirvesi'nde eski Varşova Paketi üyeleri Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'nin üyeliğe kabul edilmesi Rusya'yı çevreleyici politikalar olarak değerlendirilebilir. Rusya'nın bu genişleme adımlarından rahatsız olduğu kuşkusuzdur. Sonrasında SSCB'den ayrılan ülkelerin 2004'de NATO'ya üye yapılması Batı-Rusya ilişkilerinin gerilmesine neden olmuştur. Burada ABD ve Rusya gibi küresel aktörler arasındaki rekabetin aslında son bulmadığı aksine daha da şiddetlenerek devam ettiği görülmektedir.

Diğer taraftan özellikle 1990'ların ikinci yarısında Rusya'nın yaşamış olduğu siyasi ve ekonomik sıkıntılar ABD'nin bölgede nüfuzunu arttırmasına yol açmıştır. ABD, 11 Eylül terör saldırılarından sonra Orta Asya'da üsler kurmuş ve Rusya'ya karşı bölgede önemli bir rakip olmuştur. Yine 2003 ve 2005'te Gürcistan, Ukrayna ve Kırgızistan'da renkli devrimlerin yaşanması ABD'yi bölgede önemli bir güç haline dönüştürmüştür. Ancak 2008'de Rusya tarafından Gürcistan'ın işgaline seyirci kalması ve etkili olamaması ABD'nin bölgede zayıflamasına neden olmuştur. Son olarak 2014'de Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi bölgede ABD-Rusya rekabetinde durumun Rusya lehine çevrildiğini göstermiştir (Sönmez, Bıçakçı ve Yıldırım, 2015: 657).

B. Rusya'nın Güvenlik Kaygıları ve Sorunlu Bölgeler

Yakın dönem Ukrayna siyasi hayatında Turuncu Devrimler olarak bilinen siyasi çalkantıların (2004-2005) ardından Ukrayna'nın NATO ve AB'ye üyeliği için verilen sözler Rusya'yı bölgede daha agresif politikalar yürütmeye itmştir. Rusya'nın Kırım'ı ilhakıyla (2014) başlayan süreçle birlikte Batı-Rusya ilişkileri giderek daha kötü bir hal almıştır. Özellikle Kırım'dan sonra Ukrayna'nın doğusunda yer alan Donbas bölgesinde (Luhansk ve Donetsk) Rus ayrılıkçılar ve Ukrayna ordusu arasında çatışmalar yaşanması bölgeyi daha istikrarsız hale getirmiştir. Rusya bu bölgenin özerk olması için çaba göstermiş ve Rus ayrılıkçıları desteklemiştir. AGİT çerçevesinde yürütülen Normandiya ve Minsk Antlaşmaları da krizi çözmeye yetmemiştir.

Rusya'nın güvenlik kaygıları büyük ölçüde NATO'nun ve AB'nin Ukrayna'yı üyeliğe kabul edeceği düşüncesine dayanmaktadır. Ukrayna'nın her iki örgüte üye olması Putin'in yakın çevre doktrinine aykırı bir durumdur. Bu durumda Rusya her iki örgüt tarafından kuşatılmış olacak ve sınırlarında Batı'nın tehdidini yakından hissedecektir. Rusya'nın tüm bu girişimler karşısında Ukrayna'yı kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmeye zorlayacak tedbirler ve politikalar uygulamayı -bir anlamda- bekası için zorunlu gördüğü söylenebilir.

Son dönemde ABD'nin Yunanistan'la yaptığı anlaşmalar üzerinden bölgede varlığını hızla artırdığı görülmektedir. ABD ile Yunanistan arasında 2019'da imzalanan Karşılıklı Savunma ve İşbirliği Antlaşması'nın ek protokolü; Yunanistan'ın Girit'teki Suda Askeri Üssü'nün ve Larissa Havalimanı'nın modernize edilmesini, Stefanovikeio Hava Üssü'nün ve Dedeoğaç Limanı'nın askeri açıdan desteklenmesini içermektedir. ABD'nin bu girişimleri Rusya tarafından hem NATO'nun Doğu'ya genişlemesi hem de Doğu Avrupa'nın silahlandırılması şeklinde algılanmıştır. Yine Dedeoğaç'tan güneye doğru çekilen hat da Rusya'nın ulusal güvenliğini tehdit niteliğinde bir başka adım olarak görülmüştür (WSWS, 2022). Bu süreçte Rusya'nın ABD ve NATO ile ilişkilerinin zaman zaman gerilmesi, yapılan güvenlik konulu anlaşmaların hayata geçirilmemesi ve tarafların birbirlerine karşı güven bunalımı yaşamaları bölgede krizlerin daha da derinleşmesine neden olmuştur.

ABD'nin Yunanistan'ın Dedeoğaç Limanı'na askeri yığınaklar yapmasının Rusya'yı çevreleme politikalarının bir parçası olduğu söylenebilir. Bu liman Çanakkale Boğazı'nın Ege Denizi'ne çıkışına çok yakın bölgededir.

Özellikle Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı sonrasında Montrö Boğazlar Sözleşmesi gereği Türkiye'nin boğazları kapatması neticesinde Dedeağaç Limanı'nın önemi artmıştır. Bu liman ABD'nin yanında İngiltere ve İtalya gibi NATO ülkelerinin Rusya'ya sınırı bulunan ülkelere askeri teçhizat sevkiyatında kullanılmaktadır (Sputniknews, 2022). Bu bağlamda bölgede yaşanan gelişmeler Rusya'nın bugüne kadar hissetmediği tehditlerin yanı başında giderek büyümesine neden olmuş ve güvenlik kaygılarını en üst düzeye çıkarmıştır.

AB-Ukrayna ilişkileri Ukrayna'nın Sovyetler Birliği sonrası bağımsızlığını kazanmasıyla başlamıştır. Siyasi ilişkiler daha çok ortaklık ve iş birliği antlaşmaları şeklinde devam etmiş fakat önemli ilerlemeler kaydedilememiştir. Daha sonra 1999'da yapılan AB zirvesinde stratejik ortak sıfatlandırmasıyla Ukrayna için Ortak Strateji Belgesi ortaya konmuştur. Bu tarihten sonra Turuncu Devrimler dönemine kadar ilişkiler inişli-çıkışlı bir seyir izlemiştir (Akdemir, 2014: 66). Söz konusu "devrimler" sonrasında iş başına gelen hükümetler AB yanlısı politikalar yürütmüş olsa da Ukrayna'da yaşanan siyasi istikrasızlıklar (Rusya yanlısı hükümetlerin de AB karşıtı politikalar yürütmesi) hem Rusya ile ilişkileri olumsuz etkilemiş hem de AB'ye üye olma süreçlerini sekteye uğratmıştır.

Batı-Rusya ilişkilerindeki kırılganlıklar ve Ukrayna'da yaşanan siyasi gelişmeler karşısında Rusya'nın 21 Şubat 2022'de Donbas bölgesindeki ayrılıkçı grupların bağımsızlıklarını tanıması tüm taraflar arasında gerilimi tırmandırmıştır. Aynı dönemde Rus Parlamentosu'nun ordunun kullanımı konusunda hükümete yetki vermiş olması Rusya ile Batı arasında adeta yeni bir Soğuk Savaş'ın başlamasına neden olmuştur. Rusya çok geçmeden 24 Şubat 2022'de Ukrayna'ya girerek önceden belirlemiş olduğu hedeflere hava ve füze saldırıları gerçekleştirmiş, böylece sıcak savaş fiilen başlamıştır.

Uluslararası toplumda Rusya-Ukrayna Savaşının kısa süre içerisinde Rusya lehine sona ereceği öngörüsünün hâkim olduğu söylenebilir. Ancak zaman içerisinde NATO'nun ve AB'nin, Rusya karşısında direnmesini sağlayacak şekilde Ukrayna'ya siyasi, askeri ve ekonomik yardımlarda bulunması ve aynı zamanda Batı ittifakının Rusya'ya yönelik yaptırım ve ambargo kararları savaşın uzamasına, bu da topyekûn uluslararası sistemin süreçten olumsuz etkilenmesine yol açmıştır. Rusya-Ukrayna Savaşında özellikle enerji arzı güvenliğiyle ilgili sorunların küresel düzeyde yansımalarını anlamlandırmak adına bu aşamada; Batı'nın yaptırımlarını, Rusya'nın yaptırımlara karşı reaksiyonunu ve AB'nin enerji krizini uluslararası politika ve karşılıklı ekonomik bağımlılıklar perspektifinden analiz etmek yerinde olacaktır.

III. YAPTIRIMLAR, KARŞI HAMLELER ve AB'NİN ENERJİ GÜVENLİĞİ SORUNU

Görünen yüzüyle Rusya ve Ukrayna arasında yaşanan savaşın aslında perde gerisinde Rusya ile Batı arasında cereyan eden bir güç ve hakimiyet yarışından ibaret olduğunu söylemek çok da yanlış olmasa gerektir. Ukrayna doğrudan sıcak savaşın tarafı olmasına rağmen bu süreçte Rusya'yı asıl zorlayan etkinin ABD Başta olmak üzere Batı ittifakı diyebileceğimiz AB ülkelerinden

geldiği açıktır. Ancak elbette Batı ittifakı bu etkiyi Ukrayna'yı savunmak için bir askeri operasyona girişerek değil, adım adım savaşa giden gerilim sürecinde ön görüldüğü üzere, Rusya'yı siyasi, ticari, ekonomik ve finansal nitelikli birtakım yaptırımlar yoluyla zora sokarak gerçekleştirme yoluna gitmiştir.

Doğrudan savaşa girmeden, Rusya'nın güç kaybetmesini sağlayarak bölgedeki hakimiyetini bu yolla kırmak ve Rusya-Ukrayna gerilimini kontrol altına almak rasyonel bir adım olarak görülebilir. Ancak söz konusu yaptırımların Rusya'nın beklemediği bir hamle olmadığı düşünüldüğünde savaşın şiddetini ve yayılımını azaltmak yerine artırabileceği de göz önünde bulundurulmak durumundadır. Zira yaptırımlarla her durumda karşı karşıya kalacağını gören Rusya'nın kaçınılmaz kayıplarını daha büyük kazançlarla telafi etme yoluna gitmesini de en az Batılı rakiplerinin tutumu kadar rasyonel kabul etmek gerekir. Ayrıca yaygın ve ağır yaptırımlar söz konusu olduğunda bunun Rusya'nın elindeki kozları yakın geçmişte olduğundan daha agresif bir şekilde kullanmasının yolunu açabileceği de göz ardı edilmemelidir. Özellikle enerji kaynakları bakımından büyük ölçüde Rusya'ya bağımlı Avrupa ülkelerinin bu konudaki kırılgan pozisyonları düşünüldüğünde yaptırımların bumerang etkisinden söz etmek mümkün hale gelmektedir. Dolayısıyla yaptırımların türü, kapsayıcılığı ve dozu yanında muhatabında yol açtığı reaksiyon ve bunun olası dolaylı sonuçları da savaşın seyrini etkileyen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

A. ABD Öncülüğünde Batı İttifakının Yaptırım Hamleleri

Bölgesinde uyguladığı baskıcı ve yayılcı politikalar nedeniyle Batı dünyasında daha önce de Rusya'ya karşı tutumlar ve etkisiz de olsa çeşitli yaptırımlar söz konusu olmuştur. 2008 yılında Gürcistan-Rusya Savaşı ve 2014'de Kırım'ın ilhakı sürecinde yaşananlar bunun yakın dönem örnekleridir. Ancak Ukrayna Savaşı nedeniyle Batılı ülkelerin kolektif tutumu ve yaptırım kararları öncekilerden farklı olarak Rusya'nın ciddi anlamda zorluklar yaşamasına yol açmıştır. Batı ittifakı olarak adlandırılabilir çok sayıda ülke tarafından; Ukrayna'ya saldırı başlatmasının hemen ardından Rusya'yı ve Putin rejimini uluslararası politikada yalnızlaştırmaya yönelik girişimler dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra Rusya'nın ekonomisini ve finansal sistemini ciddi şekilde zora sokmak için geniş kapsamlı dış ticaret yasakları ve kısıtlayıcı finansal kararlar alınmış ve çok hızlı bir şekilde uygulamaya konmuştur.

ABD'nin başını çektiği Batı ittifakı bir yandan Ukrayna'ya mali destek ve silah yardımıyla bulunurken diğer yandan -aynı anda- Rusya'yı ekonomik açıdan zor durumda bırakarak savaşı sürdürmesini imkânsız hale getirmeye yönelik adımlar atmıştır. Bu çerçevede ilk planda; Putin başta olmak üzere, savaşı desteleyen Rus politikacılara, bakanlara, onların yakınlarına ve Putin rejimini destekleyen Rus oligarklara yönelik mal varlıklarını dondurma ya da seyahat yasakları gibi bir takım sembolik yaptırım kararları alınmış ve uygulamaya konmuştur. Bunları doğrudan Rusya ekonomisini hedef alan yaptırım kararları izlemiştir. Finansal ve ticari nitelikli yaptırım kararları ile; kilit öneme sahip Rus bankaları küresel finansal sistemden izole edilmiş, Rusya Merkez Bankası'nın yabancı rezervlerini kullanma yeteneği büyük ölçüde köreltilmeye çalışılmıştır.

Yine bu süreçte, ABD, AB, İngiltere, Kanada ve Japonya menşeli çok sayıda büyük şirketin Rus şirketleriyle olan ticari ilişkilerini askıya aldığı ya da sınırlandırma yoluna gittiği görülmüştür (FINANCIAL TIMES, 2022).

Rusya'nın Ukrayna'yı işgal girişiminin fiilen başlamasının ardından ilk tepkiler ABD başkanı Joe Biden'ın yaptığı açıklamalar üzerine hız kazanmıştır. Biden Rusya'ya ve Putin'e yönelik ekonomik ve siyasi yaptırımların temel hedefini Rus ordusunun finansmanını sınırlamak olarak belirtmiş, bunun için ilk planda ABD'deki Rus bankalarının varlıklarını dondurma, Rusya'nın dolar, euro, pound ve yen üzerinden ticaret yapma yeteneğini kısıtlama, Rusya'nın yüksek teknoloji ihracatını yarı yarıya sınırlandırma gibi kararlar alındığını ifade etmiştir (Bloomberg HT, 2022). Biden'ın Rusya'ya yönelik yaptırımlar konusunda kararlılık vurgusu yapmak adına "Elimizde iki seçenek var, ya Üçüncü Dünya Savaşı'nı başlatıp Rusya ile tamamen bir savaşa gideceğiz ya da uluslararası hukuku ihlal eden bir ülkeye bedel ödedeğiz." şeklinde ifadeleri dikkat çekicidir (AA, 2022a).

Savaşın başlamasından yaklaşık iki hafta sonra (11 Mart 2022) G7 ülkeleri tarafından açıklanan bildiriye yer alan yaptırım seti de ABD öncülüğündeki Batı ittifakının birlikte hareket etme kararlılığını gösteren önemli hamlelerden biridir. G7 ülkelerinin yaptırım listesinin yer aldığı bildiri uluslararası ticaret, finans, dezenformasyon ve Putin'i destekleyen oligarklarla ilgili önemli bir takım kısıtlayıcı kararları içermektedir. Bildiriye savaşın sorumlusu ve haksız tarafı olarak Rusya ve Devlet Başkanı Vladimir Putin açıkça ilan edilmektedir. Ukrayna halkının yanında ve Rusya'nın karşısında pozisyon alma kararlılığının net olarak vurgulandığı bildiriye tüm dünya ülkeleri Putin rejimine karşı birlikte hareket etmeye davet edilmiştir (The White House, 2022).

ABD başta olmak üzere G7 ülkelerinin bir anlamda öncülük ettiği yaptırımların ana fikri tartışmasız Rusya'yı ekonomik olarak izole etmek ve savaş devam ettirecek mali kaynaklara erişimine engel olmaktır. G7 ülkelerinin yaptırım kararları yedi maddede sıralanmıştır (The White House, 2022). Bu maddelerin içeriği;

- Rusya'nın Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ/WTO) üyeliğinden kaynaklanan avantajlarının ve imtiyazlı statüsünün sonlandırılması için çalışma başlatma,
- Rus hükümetinin Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası da dahil olmak üzere önde gelen çok taraflı finans kuruluşlarından finansman sağlamasını önleme,
- Rusya Devlet Başkanı Putin'e yakın Rus elitlere, oligarklara ve onların yakınları ile savaşın diğer mimarlarına yönelik baskıları ve malvarlıklarını dondurma uygulamalarını genişleterek devam ettirme,
- Bu kişilere yönelik kısıtlayıcı tedbirleri kripto paraları ve dijital varlıkları da içerir şekilde kontrol altında tutmanın yanında yasa dışı faaliyetlerini ve para hareketlerini sıkı denetime tabi tutma,
- Rus rejiminin yaygın dezenformasyon girişimlerine karşı koyarak Rus halkının özgür ve tarafsız bilgi edinme hakkını destekleme,

- Rusya Federasyonu'na önemli mal ve teknolojilerin ihracat ve ithalatına daha fazla kısıtlama getirme,
- Savaşı doğrudan veya dolaylı olarak destekleyen Rus kuruluşlarının yeni borç ve öz sermaye yatırımlarına ve diğer uluslararası sermaye biçimlerine erişimine engel olma şeklinde özetlenebilir.

Görüldüğü üzere yukarıda sayılan yaptırımlar Rusya'nın küresel ekonomik ve finansal sistem içerisinde desteksiz bırakılarak genel ekonomik dengesini sarsmanın yanında kısa vadede savaşı devam ettirme kabiliyetini de zayıflatmayı hedeflemektedir. Bu şekilde geniş bir ittifakın katılımıyla gerçekleştirilen çok yönlü izolasyonların Rusya -ya da başka herhangi bir ülke-ekonomisi için orta ve uzun vadede sarsıcı etkiler doğurması kaçınılmazdır. Ancak bu tür ağır yaptırımların mutlak bir yalnızlaştırmaya yol açacak şekilde çok uzun süre devam ettirilmesini de rasyonel bir uluslararası politika adımı olarak görmek pek mümkün değildir. Zira Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) daimî üyesi olan bir devletin uluslararası sistemden dışlanarak mutlak izole edilmesi gerçekçi bir hedef olmaktan uzak görünmektedir.

B. AB ve Üye Ülkelerin Yaptırım Kararları

Rusya'ya yönelik ekonomik ve siyasi yaptırımların önemli bir ayağını da AB ve bazı ülkeler tarafından uygulamaya konan çok yönlü kısıtlamalar oluşturmaktadır. Rusya'nın Ukrayna işgal girişimi ve sıcak çatışmaların başlamasının hemen ardından AB Konseyi 2014 yılında Kırım'ın ilhakı sonrası yaptırım uygulanacak kişiler listesini ivedilikle genişletme yoluna gitmiştir. Bu konuda 25 Şubat 2022 tarih ve 2022/331 sayılı AB Resmî Gazetesinde yayımlanan kararda Rusya Federasyonu Başkanı Putin, Dışişleri Bakanı Lavrov ve savaşta aktif roller üstlenen çok sayıda üst düzey askeri görevli de yaptırım listesine eklenmiştir (Official Journal of the European Union 2022/331). Özünde siyasi nitelikli olan ve belli kişilere yönelik bu tür yaptırımların sembolik önemi haiz olduğu, bu nedenle savaşı bitirme konusunda doğrudan gerçek bir etkiye sahip olmadığı açıktır. Bununla birlikte siyasi bir tutum almanın yanında ilerleyen süreçte ülke ekonomileri üzerinden derin etkilere yol açacak yaptırımların habercisi olması bakımından önemli olduğunu ifade etmek gerekir. Nitekim ilerleyen aylarda savaşın sonlanmak yerine yer yer şiddetini artırarak sürmesi üzerine yaptırım paketleri açıklanmaya devam etmiştir. Her bir yeni paket yaptırımların kapsamını kişiler ve sektörler bazında daha da genişletmeye yönelik olmuştur.

AB'nin yaptırım kararlarının Rus vatandaşlarına ve kurumlarına yönelik ihracat-ithalat yasakları/kısıtlamaları, varlıkların dondurulması, kamu sözleşmelerinden hariç tutulma, mevcut her türlü imtiyazlarından mahrum bırakılma gibi çok farklı konularda ve geniş bir yelpazede tasarlandığı görülmektedir. Ayrıca Rusya Merkez Bankası ile işlem yasağı, Rusya'ya Euro cinsinden döviz girişinin kısıtlanması, Rus bankalarının SWIFT sisteminin dışında bırakılması gibi finansal yaptırımlar, AB hava sahasının Rus uçaklarına kapatılması, karayolu lojistik faaliyetlerinin sınırlandırılması, Rus gemilerinin AB limanlarına erişiminin engellenmesi, Rusya'dan her türlü kömür ithalatının

yasaklanması gibi ticari yaptırımlar ile Rusya'nın askeri, endüstriyel ve teknolojik ürünlere erişimini, savunma ve güvenlik sektörünü geliştirme kabiliyetini azaltmayı amaçlayan ek ihracat kısıtlamaları 2022 yılı boyunca genişletilerek açıklanmaya ve uygulanmaya devam etmiştir¹ (EC, 2022a).

AB'nin yaptırımları esasen Batı ittifakının kararlarına bağlılık ve birlikte hareket etme iradesiyle beraber doğrudan Birlik üyesi ülkeleri ilgilendiren alanlarda, özellikle de Rusya ile ticari ilişkiler konusunda yaygın kısıtlamalar etrafında şekillenmiştir denebilir. Ancak karşılıklı ticari ilişkileri minimum düzeye indirmeye dayalı yaptırım kararlarının kademeli bir biçimde genişlemesine ve derinleşmesine rağmen Rusya'dan petrol ve doğalgaz ithalatı konusunda AB'nin ABD ve kıtaya (Avrupa) uzak diğer ülkeler kadar keskin kararlar almaktan geri durduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir. Bunda ise en büyük etken kuşkusuz AB üyesi ülke ekonomilerinin enerji tedariki konusunda, dünyanın önde gelen petrol ve doğalgaz ihracatçılarından olan Rusya'ya bağımlılığıdır.

AB ülkelerinin Birlik dışı ülkelere olan petrol ithalatı konusunda en büyük pay sahibi Rusya'dır. Siyasi gerginliklerin arkasından gelen kısıtlama dönemlerinde küçük düşüşler yaşansa da Rusya'nın AB'nin en büyük petrol tedarikçisi olmaya devam ettiği bilinmektedir. Bununla birlikte Ukrayna müdahalesinin ardından AB'nin Rus petrolüne olan talebini kademeli olarak kısma yoluna gittiği görülmüştür. Haziran 2022'de açıklanan altıncı yaptırım paketi ile Rusya'dan ham ve rafine petrol ithalatının -sınırlı ve süreli bazı muafiyetler dışında- yıl sonuna kadar tamamen bitirilmesine yönelik hedefler belirlenmiştir (EC, 2022a). AB'nin 2022 petrol tedarik verileri alınan kararların sonuçlarını ortaya koyar niteliktedir. Statista² raporlarına yansıdığı şekliyle; müdahalenin gerçekleştiği 2022 yılının henüz ikinci çeyreğinde AB petrol ithalatında Rusya'nın payı 2010 yılından bu yana en düşük seviyesine (%21,3) gerilemiştir (Statista, 2022). Eurostat verilerine göre %21,3'lük bu pay 2022 yılı ilk çeyreğinde kaydedilen orandan (%27,7) ani ve ciddi bir düşüşü göstermektedir. Bu düşüş aynı şekilde 2022 yılının ilk yarısındaki oran/pay (%20,8) ile 2021 yılı aynı dönem rakamları (%25) karşılaştırıldığında da görülmektedir. Benzer durum doğalgaz ithalatı konusunda da karşımıza çıkmaktadır. AB'nin doğalgaz ithalatında Rusya'nın payı 2021 yılında %39,7 gibi yüksek bir oranda iken 2022 yılı ilk çeyreğinde bu oran %30,3'e, ikinci çeyrekte ise %22,9'a düşmüştür. AB'nin tüm enerji ürünleri ithalatında Rusya'nın payı 2022'nin ilk çeyreğinde %25,5 iken üçüncü çeyreğinde bu oran 10 puandan fazla bir düşüle %15,1'e gerilemiştir. (Eurostat, 2022).

Savaşın daha da uzaması ve AB'nin enerji ihtiyacını karşılamak için alternatif kanallara yönelmesi durumunda bunun Rusya ekonomisine yıkıcı zararlar vermesi kaçınılmazdır. Zira AB'nin Rusya'ya bağımlılığı kadar Rusya'nın da en önemli petrol ve doğalgaz ihraç pazarı durumundaki AB'ye

¹ 2022 Ekim ayı başına gelindiğinde sekizinci yaptırım paketi açıklanmıştır. Bkz.

² Statista, pazar ve tüketici verilerinde uzmanlaşmış, küresel düzey rapor ve analizler yayınlayan bir Alman şirkettir. Bkz. <https://www.statista.com/>

bağımlılığından söz edilebilir. Bir başka ifadeyle AB'nin Rus enerji kaynaklarından bir anda vazgeçmeyi göze alamadığı gibi Rusya da enerji ihracatında en büyük alıcısı olan AB pazarını elinden kaçırmak istemeyecektir. Söz konusu karşılıklı bağımlılık ilişkisi nedeniyle yaptırım kararlarının ve geniş ambargo uygulamalarının kısa süre içerisinde sonuç vermesi, asıl hedef olan savaşın sona erdirilmesini sağlama konusunda hızlı ve mutlak bir etki doğurması epeyce zor gözükmektedir.

C. Yaptırımlar Karşısında Rusya'nın Reaksiyonu

Nedeni ne olursa olsun herhangi bir devleti siyasi ve ekonomik anlamda uluslararası sistemden dışlayarak mutlak bir izolasyona maruz bırakmayı hedefleyen yaptırımların beklenen ve beklenmeyen, bazen de tamamen birbirine zıt sonuçları olabilir. Bu yüzden saldırgan ve haksız görülen bir devleti geri adım atmaya zorlamak üzere girilen yaptırımların olumlu sonuçlar vermesi, etkisiz kalması ya da hedeflenenin tam aksine yaptırıma maruz kalan devletin daha agresif davranmasına yol açması olasıdır.

Batı ittifakının çok yönlü yaptırım ve ambargo kararları Rusya ekonomisinde ciddi anlamda daralmaya yol açmış, özellikle finansal sistemi kilitlemeye yönelik adımlar ülke borsalarında ve para biriminde sert düşüslere neden olmuştur. Ancak söz konusu yaptırımların asıl amacı olarak belirlenen Rusya'yı savaşı bir an önce sonlandırmak zorunda bırakma hedefine tam anlamıyla hizmet ettiğini söylemek mümkün değildir. Bunda uluslararası politik ekonomi temelli iki faktörün etkili olduğu söylenebilir. Bu faktörlerin *ilki*; Rusya'nın yaptırımlar nedeniyle uğraması kaçınılmaz zararlarını telafi etmeye yarayacak kazanımlar elde etmek adına saldırıların dozunu artırmaya yönelmesi, *ikincisi* ise; AB ülkelerinin doğalgaz başta olmak üzere Rus enerji kaynaklarına bağımlılığının Putin yönetiminin elinde güçlü bir koz olduğu gerçeğidir.

Bunların ötesinde savaşın sona ermesini geciktiren bir başka etmen de kuşkusuz Rusya'nın Batılı devletlerin/ittifakların yaptırım uygulamalarına büyük ölçüde bağışık olmasıdır. Yakın dönem tecrübeler yaptırımların topyekün bir ekonomik savaş anlamına gelecek şekilde derinleştirilerek uzun vadeli yapısal adımlara dönüşmesi yönünde öngörülere engel olmaktadır. 2008 Gürcistan krizi ve 2014 Kırım'ın ilhakı sürecinde gündeme gelen yaptırımlar Rusya ekonomisini geçici olarak zora soksa bile mevcut karşılıklı bağımlılıklar nedeniyle kısa süre içerisinde normalleşme adımlarının atıldığı, siyasi ve ticari ilişkilerin önemli bir sorun yaşanmadan devam ettiği görülmüştür.

Ukrayna müdahalesi nedeniyle uygulanan yaptırımların öncekilerle karşılaştırıldığında çok daha ağır ve kapsayıcı olduğu açıktır. Bununla birlikte adeta Rusya'yı uluslararası sistemden dışlamaya ve ekonomisini felç etmeye yönelik bu denli kompleks yaptırımların caydırıcı etkilerinin beklendiği kadar yüksek olduğunu söylemek hayli zordur. Gelişmiş AB ülkelerinin güvenlik endişeleri nedeniyle Rusya'ya karşı Batı ittifakı içerisinde birlikte hareket etmek ile enerji kaynaklarına erişme adına Rusya ile ilişkileri tamamen kesmeden kontrollü gerilim politikası yürütmek arasında ikilem yaşaması Putin yönetiminin elini güçlendirmektedir.

Tüm bunların yanında Rusya'nın Batı ittifakına dahil olmayan ve yaptırım kararı açıklamayan -Çin ve Kazakistan gibi kadim dış ticaret ortakları başta olmak üzere- alternatif pazarlara yönelme imkânı da denklemi etkiler niteliktedir. 2022 Eylül ayı başında Rusya'nın Vladivostok kentinde düzenlenen 7. Doğu Ekonomik Forumu'nda konuşan ve yaptırımlar karşısında Batı dünyasına yönelik eleştirilerini dile getiren Putin; yaptırım ve ambargoların Moskova'yı tecrit için beyhude adımlar olduğunu ancak asıl dünya ekonomisi için büyük bir tehdit olduğunu ifade etmiştir. Putin bu süreçte Batı ülkeleri düşüşe geçerken Asya'nın yükseldiğini ifade ederek Rusya'nın alternatifsiz olmadığına vurgu yapmıştır (BBC, 2022a; Euronews, 2022).

AB tarafından açıklanan yaptırım kararları karşısında Rusya'nın direncini artıran bir başka unsur da savaş şartlarından etkilenen enerji piyasalarındaki değişimin kendi lehine sonuçlar doğurması olmuştur. Bu süreçte petrol, petrol ürünleri ve doğalgaz fiyatlarındaki ani yükseliş zengin kaynaklara sahip olan Rusya'nın -AB ile ticaret hacmindeki büyük daralmaya rağmen- gelirlerinin artmasına yol açmıştır. AB açısından yaptırım kararlarının ve ambargoların yan etkileri sayılabilecek bu durumun Rusya'nın zararlarını büyük ölçüde telafi ettiği ve Ukrayna savaşında geri adım atmama konusunda elini güçlendirdiği söylenebilir.

Enerji piyasalarındaki sıra dışı fiyat yükselişleri ihracatçı konumdaki Rusya lehine sonuç doğururken, sürecin, ambargolar nedeniyle önemli bir pazarını geçici de olsa kaybeden AB'nin aleyhine işlemesine yol açmıştır. AB ülkelerinin dış ticaret gelirleri azalırken zorunlu enerji tedariki için yaptıkları harcamalarda ciddi artışlar yaşanmıştır. Batı ittifakının yaptırım kararları ve ambargolar yoluyla başlattığı ekonomik savaş kısa süre içerisinde Rusya ile birlikte AB'ye de zarar vermeye başlamıştır. Dahası Rusya'nın elindeki enerji kozunun bu konudaki kırılabilirliği iyice açığa çıkan AB ülkeleri için enerji arz güvenliğine dayalı yeni krizlere ve yapısal sorunlara kapı aralaması olası hale gelmiştir. Nitekim nakil hatlarında yapılan bakım çalışmaları ya da sızıntı tehlikesi gibi teknik gerekçelerle de olsa Rusya'nın zaman zaman doğalgaz akışını kesmesi ya da kısıtlaması karşısında AB'nin sorun yaşadığı örnekler az değildir (BBC, 2022b). Bu durum, iddialar Putin yönetimi tarafından sürekli yalanlansa bile, enerji kaynaklarına ve arz piyasasına büyük ölçüde hâkim olan Rusya'nın elindeki kozu yaptırımlara karşı Batı'ya yönelik bir cezalandırma aracı ya da tehdit unsuru olarak kullandığı yönündeki değerlendirmeleri kaçınılmaz olarak beraberinde getirmektedir.

D. AB Enerji Krizi ve Çözüm Arayışları

Rusya-Ukrayna Savaşının küresel ekonomik dengeler açısından son derece önemli olumsuz sonuçları olduğu açıktır. Savaşın bu iki ülke ile doğrudan ekonomik bağları olan ülkelerin özellikle kıtlık ve arz kesintileri riski altında olduğu (IMF, 2022), savaşın Avrupa'dan Orta Asya'ya çok geniş bir coğrafyada Covid 19 pandemisi sonrası dönemde ekonomik iyileşmeyi ciddi anlamda sekteye uğrattığı (THE WORLD BANK, 2022) küresel ekonomik aktörler tarafından sıklıkla vurgulanmaktadır. Rusya-Ukrayna Savaşı sadece bölgesel siyasi ve ticari

ilişkileri derinden sarsmakla kalmamış, küresel düzeyde ekonomik istikrar, finansman, gıda, enerji gibi kritik konularda pek çok ülkenin sorunlar yaşamasına ve alternatif çözüm arayışına girmesine yol açmıştır. Savaşın başlaması ve öngörülenin aksine giderek uzamasıyla birlikte özellikle enerji bakımından dışa bağımlılığın maliyetleri daha da artmış ve genel anlamda alternatif enerji kaynaklarına sahip olmanın önemi açıkça ortaya çıkmıştır.

Rusya'nın Ukrayna'yı işgali uluslararası enerji piyasalarını ve jeopolitiğini alt üst ederek petrol ve gaz fiyatlarını geçmiş on yıllık periyodun en yüksek seviyelerine çıkarmış ve bu durum çok sayıda ülkeyi enerji kaynaklarını yeniden gözden geçirmeye zorlamıştır. Uluslararası Enerji Ajansı'na (IEA) göre Rusya, küresel pazarlara dünyanın en büyük petrol ihracatçısıdır ve Rus doğalgazı neredeyse tek başına Avrupa ekonomisini beslemektedir (IEA, 2022). Bu yüzden Rusya-Ukrayna Savaşının en derin etkileri, savaşan taraflardan sonra, Rus petrolüne ve doğalgazına büyük ölçüde bağımlı durumdaki AB ülkeleri tarafından hissedilmiştir denebilir. Görünen o ki bu durum kısa vadede çok değişmeyecek, aksine enerji tedariki ile ilgili sorunların daha da derinleşmesi söz konusu olabilecektir.

Rusya'dan petrol ve doğalgaz sevkiyatı konusunda yapılan kesinti ve kısıtlamalar fiyatlarda aşırı yükselmelere ve istikrarsızlığa yol açmakta bu da AB ülkelerinin enerji maliyetlerine doğrudan olumsuz yansımaktadır. 2022 yılının ikinci ve üçüncü çeyreğinde özellikle sanayi tesislerinin enerji ihtiyacına yönelik talep ve buna ilişkin sorunlar söz konusu iken, kuzey yarımkürede kış mevsiminin yaklaştığı son çeyreği ve 2023 kışında hane halklarının ısınma ihtiyacı nedeniyle doğalgaz talebinin ve beraberinde enerji arzıyla ilgili sorunların katlanarak büyümesi kaçınılmaz olacaktır. Bir başka ifadeyle Putin yönetimine yönelik yaptırımlar çerçevesinde Rusya'dan enerji ithalatına sınırlamalar getiren AB savaş uzadıkça süreçten daha fazla olumsuz etkilenecektir.

Rusya-Ukrayna Savaşının devam etmesi durumunda Avrupa ülkeleri başta olmak üzere birçok ülkenin daha yüksek enflasyon oranları ve tedarik zinciri kesintisi ile karşı karşıya kalacağı öngörülmektedir (Mbah ve Wasum, 2022:149). Avrupa ülkelerinin 2021 yılı içinde doğalgaz açısından Rusya'ya bağımlılık durumlarına bakıldığında; Finlandiya, Estonya, Bulgaristan ve Kuzey Makedonya doğalgazın tamamını Rusya'dan tedarik ederken; Ukrayna %43, Almanya %54, İtalya %33, İsviçre %44 ve Fransa'nın ise %8 oranında doğalgaz ihtiyacını Rusya'dan karşıladığı görülmektedir (McWilliams ve diğ., 2022). Rus petrolü ve doğalgazının ana alıcısı durumundaki AB içerisinde zayıf ekonomiye sahip ülkeler alternatif enerji kaynaklarına yönelme imkânından büyük ölçüde mahrum oldukları için enerji arz sorunundan doğrudan etkilenecektir. Gelişmiş ekonomiler ise özellikle imalat sanayi başta olmak üzere endüstriyel enerji ihtiyaçlarının tedarikinde sorunlar yaşayacaktır.

Her iki grup ülke yönetimlerini Rusya'ya yönelik yaptırımlar konusunda Batı ittifakıyla birlikte hareket etmek ile ulusal çıkarlarını gözeterek daha esnek davranmak arasında ikileme bırakan enerji krizi, aşırı yükselen fiyatların da etkisiyle AB'yi sadece ekonomik açıdan değil sosyopolitik dinamikler

bakımından da zora sokacaktır. Sözelimi Almanya'nın Rusya'dan aldığı gazın aniden kesilmesi durumunda en iyi senaryo “yalnızca” “düzenli” bir durgunluk yaşaması olarak değerlendirilirken en kötü senaryoya göre, ani bir gaz ambargosu karşısında ülkenin II. Dünya Savaşı'ndan bu yana yaşadığı en büyük yıllık GSYİH kaybına maruz kalabileceği öngörülmektedir. Ayrıca bu süreçte ambargolara dayalı bir ekonomik durgunluğun çok yönlü sosyal sonuçları da dikkate alındığında krizin derinleşmesi ve çok daha yıkıcı sonuçlara yol açması olasıdır (Krebs, 2022: 5). AB'nin lokomotifini sayılabilecek düzeyde güçlü bir ekonomiye sahip Almanya'da görülmesi olası bir resesyonun Birlik üyeleri başta olmak üzere tüm Avrupa ülkelerinde telafisi uzun yıllar alacak yıkımlara yol açması kaçınılmaz olacaktır.

Savaşın ilk başta öngörüldüğü gibi birkaç ay içerisinde sona ermemesi AB'yi kendi içinde birtakım önlemler almaya, enerji politikalarını ve orta vadeli programlarını revize etmeye zorlamaktadır. Yenilenebilir kaynaklara ve temiz enerji projelerine yönelim AB'nin orta ve uzun vadeli enerji programlarında yer almaktadır (EU Climate Action, t.y.). Avrupa Komisyonu uluslararası enerji piyasalarında rekabetçi ve düşük karbonlu ekonomiye 2050 yılına kadar en maliyet etkin yoldan nasıl ulaşabileceğini ve aynı zamanda bu ilerlemenin ölçülebileceği kilometre taşlarını da gösteren, farklı sektörlerin bu hedefe ulaşılmasına nasıl katkı sağlayabileceğini belirleyen bir “yol haritası” yayınlanmıştır. Bu yol haritası ile yüzyılın ortasına gelindiğinde elektriğin neredeyse tamamının karbon olmayan kaynaklardan üretilmesi hedeflenmektedir. Bu sayede AB enerji verimliliğini artırarak 2050'de yaklaşık yüzde 30 daha az enerjiye ihtiyaç duyacak, yerel yenilenebilir enerji kaynaklarının devreye alınmasıyla ihracat bağımlılığı azaltılacaktır (AB Türkiye Delegasyonu, 2016). Birliğin uzun vadeli enerji politikası hedefleri çerçevesinde Almanya başta olmak üzere AB genelinde fosil yakıtlara olan talebi 2050'ye kadar tamamen sonlandırma hedefi uzun süredir gündemdedir. Rusya-Ukrayna Savaşının doğurduğu şartlar söz konusu tarihin öne çekilmesini zorunlu kılmış, ilk etapta hedef takvimi 2035'e çekme planları gündeme gelmiştir (Žuk ve Žuk, 2022: 711). Bu AB'nin enerjide -sadece Rusya'ya değil tüm- dış tedarikçilere bağımlılığını azaltmaya yönelik sembolik bir hamle olarak değerlendirilebilir.

Söz konusu uzun vadeli hedeflerin dışında AB'nin enerji arz güvenliğiyle ilgili olarak; Rus gazına olan bağımlılığın azaltılması ve bölgesel enerji piyasalarının likiditesinin ve çeşitliliğinin sağlanması adına Güneydoğu Avrupa üzerinden Doğu Akdeniz'deki potansiyel enerji kaynaklarına erişme hedefleri, Hazar ve Orta Doğu'dan düzenli gaz tedarikini mümkün kılacak Güney Gaz Koridorunun geliştirilmesi, LNG altyapısının oluşturulması ve Avrupa piyasalarının elektrik ve gaz ara bağlantıları yoluyla Doğu Akdeniz ile birleşme çabaları (Mathioulakis,2021a: 5-6) gibi -halihazırda kısmen işleyen süreçlerin de var olduğu- orta vadeli hedeflerinden söz etmek mümkündür.

Savaşın başlamasıyla birlikte hızla yaklaşan enerji krizini gören Avrupa Komisyonu 8 Mart 2022 tarihinde, “2030'dan çok önce” tüm Rus fosil yakıtlarından bağımsız olma planının bir parçası olarak, 2022'nin sonunu

beklemeden AB'nin Rus gazına olan bağımlılığını üçte iki oranında azaltmaya yönelik öneriler sunmuştur. Yenilenebilir enerjiye geçişte prosedürlerin azaltılması, güneş ve rüzgâr enerjisine geçişte kullanılan ısı pompalarının beş yıl içinde 10 milyon kuruluma ulaşması için yıllık dağıtımın ikiye katlanma planı sunulan öneriler arasındadır. Komisyon Başkanı Ursula von der Leyen'in: "*Rus petrolü, kömürü ve gazından bağımsız olmalıyız. Bizi açıkça tehdit eden bir tedarikçiye güvenemeyiz. Artan enerji fiyatlarının etkisini azaltmak, önümüzdeki kış için gaz arzımızı çeşitlendirmek ve temiz enerji geçişini hızlandırmak için şimdi harekete geçmeliyiz. Daha fazla enerji verimliliği ile birlikte yenilenebilir enerji kaynaklarına ve hidrojene ne kadar çabuk geçerse, o kadar çabuk gerçekten bağımsız olacağız...*" (EC, 2022b) şeklindeki kararlı ifadeleri bir anlamda revize edilmiş kısa ve orta vadeli eylem planı olarak görülebilir.

AB enerji politikalarının güncellenmesi anlamına gelebilecek hamlelerin geniş bir zaman diliminde yararlı sonuçlar doğuracağı söylenebilir. Oysaki mevcut enerji arz krizinin kısa vadeli programlardan öte acil ve çok daha somut önlemler almayı gerektirdiği ortadadır. Sıkı enerji tasarruf önlemleri ve kısıtlamalar belli ölçüde sorunu çözmeye katkı sağlayabilir olsa da güncel ihtiyacı karşılamaya yönelik alternatif enerji ithalatı arayışları ve depolama projeleri kuşkusuz daha önceliklidir. Bu yönde atılabilecek ilk adım LNG ithalatı olmuştur. Katar ve/ya Amerika Birleşik Devletleri'nden ithal edilen sıvılaştırılmış doğalgaza erişim için yeni terminalleri inşa etmek, ekonomi genelinde Çin dahil olmak üzere demokratik olmayan ülkelerden ithalata olan bağımlılığı azaltmak için önlemler almak ve fosil yakıtlar için vergi indirimleri sağlamak gibi adımlar AB'nin enerjide öngördüğü yeni yaklaşımlar olarak dikkat çekmektedir (Steffen ve Patt, 2022: 2). Yüksek transfer maliyetleri ve sürdürülebilirlik açısından tartışmalı olan LNG ithalatının AB enerji arz güvenliği sorununa kalıcı çözüm olması beklenen bir durum değildir. Özellikle mevcut nakil hatları sayesinde ve yakınlığına da bağlı olarak Rus doğalgazının AB ülkeleri için her durumda en avantajlı seçenek olarak görünmeye devam ettiğini söylemek yanlış olmaz.

Bunun yanında AB içerisinde enerji arzının kesintisiz ve güvenli bir şekilde sağlanabilmesi de ciddi bir sorun alanıdır. Bu çerçevede ortak gaz ithalatı projeleri, sarfiyat kısıtlamaları, iç tedarikte tavan fiyat uygulamaları gibi bir dizi önlem de son aylarda Avrupa Konseyi'nin önemli gündem maddeleri arasındadır. Ancak özellikle tavan fiyat uygulaması konusunda görüş birliğine varıldığını söylemek zordur. Aralarında Fransa, İtalya, İspanya ve Belçika'nın da bulunduğu AB üyesi 15 ülke, ithal doğal gaz tavan fiyat uygulamasına ilişkin plana olumlu yaklaşırken, Almanya, Hollanda, Danimarka gibi ülkeler ise bu aşamada doğal gaz fiyatlarına tavan getirilmesi fikrine sıcak bakmamaktadır. Doğalgaza tavan fiyat getirilmesinin enerji arz güvenliğini riske sokacağı görüşünde olan bu ülkeler, uygulamanın kış aylarında doğal gaz tedarikine zarar verebileceği endişesiyle hareket etmektedir (AA, 2022b). Bu tür görüş ayrılıklarının da kriz yönetimini ve enerji arzıyla ilgili etkili çözümleri zorlaştırdığında kuşku yoktur.

SONUÇ

Rusya ve Ukrayna arasında uzun süredir devam eden siyasi krizler 2022 Şubat ayı sonlarında sıcak savaşa evrilmiştir. Savaşın en başından itibaren ABD öncülüğündeki Batı ittifakı radikal yaptırımlar yoluyla saldırı kabiliyetini zayıflatarak Putin'i caydırmaya ve savaşı Rusya aleyhine sonlandırmaya yönelik adımlar atmaktadır. Ancak ittifakın en önemli paydaşı durumundaki AB'nin en büyük enerji tedarikçisi olan Rusya elindeki enerji kozunu etkili bir silah olarak kullanmak suretiyle yaptırımlara cevap vermektedir. Yaptırım kararları ve ambargolar Rusya ekonomisini derinden etkileyerek gücünü azaltsa da savaşı sona erdirmeye konusunda beklenen etkiyi doğurmamıştır. Aksine Putin yönetimini daha agresif hamleler yapmaya yönlendirmiştir.

Doğalgaz başta olmak üzere Rus enerji kaynaklarına bağımlı olan AB bir anlamda yaptırımların bumerang etkisine maruz kalarak enerjide hem kesintisiz tedarik hem de fiyat istikrarı konusunda ciddi bir kriz dönemine girmiştir. Bu süreçte yaşanan krizin esasen enerji arzıyla ilgili olduğu görülmektedir. Birlik ülkelerine doğal gaz akışının Rusya tarafından farklı gerekçelerle kısılması ya da bazen tamamen kesilmesi nedeniyle enerji arz güvenliği sorunu AB'nin en önemli gündemi haline gelmiştir.

Mevcut enerji krizini en az zararla atlama adına AB ilk olarak gelecek birkaç on yıla yayılan alternatif temiz enerji kaynaklarına yönelme programını planlanandan çok daha öne çekerek kısa vadeli programlara dönüştürme adımları atmıştır. Bunun yanında doğrudan hane halkalarını tehdit eden ve acil çözüm gerektiren enerji tedarik sorunuyla ilgili olarak; petrol ve doğalgaz ithalatı konusunda Rusya dışındaki ülkelerin payını artırma, LNG ithalatı gibi alternatif kaynaklara yönelme, kendi içerisinde kısıtlamalara ve tavan fiyat uygulamalarına gitme gibi -bir anlamda- günü kurtarmaya yönelik çözümlere başvurulduğu görülmektedir. Ancak söz konusu çözüm arayışlarının gerçek ve kalıcı bir normalleşme sağlamaya yeterli olmadığı ortadadır.

Sonuç olarak yaptırım ve ambargolar savaşı sona erdirmeye beklenen etkiyi doğurmamış ve AB, savaşan ülkelere sonra en fazla zarar gören taraf olmuştur. Rusya'nın Birlik üyesi ülkeler için en avantajlı enerji tedarikçisi olduğu gerçeği de göz önüne alındığında, Batı ittifakının -en azından AB çıkarları açısından- kısmen de olsa geri adım atarak politika değişikliğine gitmek zorunda olduğu söylenebilir. Bu sayede savaşın sonlanmasını öne almak ve tüm taraflar üzerindeki doğrudan ya da dolaylı olumsuz etkilerini durdurmak mümkün olabilecektir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Makalenin tüm süreçlerinde Yönetim ve Ekonomi Dergisi'nin araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Çıkar Beyanı

Yazarların herhangi bir kişi ya da kuruluş ile çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKÇA

- AA (Anadolu Ajansı) (2022a). Biden: Rusya'ya karşı elimizdeki seçenekler Üçüncü Dünya Savaşı ya da yaptırımlar (Dildar Baykan Atalay 26 Şubat 2022), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/biden-rusyaya-karsi-elimizdeki-secenekler-ucuncu-dunya-savasi-ya-da-yaptirimlar/2516330>, Erişim Tarihi: 08.11.2022.
- AA (Anadolu Ajansı) (2022b). AB liderleri doğal gaz tavan fiyat getirilmesinde uzlaşmadı, (Ata Ufuk Şeker, 21.10.2022), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ab-liderleri-dogal-gaza-tavan-fiyat-getirilmesinde-uzlasamadi/2717005#>, Erişim Tarihi: 12.12.2022
- AB Türkiye Delegasyonu (2016). AB'nin Uzun Vadeli İklim Değişikliği Hedefleri, https://www.avrupa.info.tr/sites/default/files/2016-08/brochure_2_v2.pdf, Erişim Tarihi: 06.12.2022
- Akdemir, E. (2014). Avrupa Birliği'nin Ukrayna Politikası: Eski Komşu Mu? Yeni Aday Mı?, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Sayı 41, 61-75.
- APERC (Asia Pacific Energy Research Centre) (2007). Quest for Energy Security in the 21st Century: Resources and Constraints. Tokyo: Asia Pacific Energy Research Centre.
- Buzan, B. (1991). New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century. *International Affairs*, 67 (3), 431-451.
- Buzan, B., Wæver, O. and de Wilde, J. (1998). *Security A New Framework for Analysis*, Colorado: Lynne Rienner Publishers.
- BBC (2022a). Putin: Batı'nın Rusya'ya yönelik yaptırımları dünya ekonomisi için en büyük tehdit (7 Eylül), <https://www.bbc.com/turkce/articles/cgrdq40p6m6o>, Erişim Tarihi: 20.11.2022.
- BBC (2022b). Rusya, Avrupa'ya gaz akışını nasıl kesiyor? (7 Eylül), <https://www.bbc.com/turkce/articles/crgj3jd28wmo>, Erişim Tarihi: 21.11.2022
- Bloomberg HT (2022). Biden'dan Rusya'ya sert yaptırımlar (25 Şubat), <https://www.bloomberght.com/biden-dan-rusya-ya-sert-yaptirimlar-2299859>, Erişim Tarihi: 07.11.2022.
- Buzan, B., Wæver, O. and de Wilde, J. (1998). *SECURITY A New Framework for Analysis*, Colorado: Lynne Rienner Publishers.
- COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES (2000). Green Paper Towards a European strategy for the security of energy supply, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52000DC0769&from=EN>, Erişim Tarihi: 16.12.2022.
- COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES, (2006). GREEN PAPER A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy, https://europa.eu/documents/comm/green_papers/pdf/com2006_105_en.pdf, Erişim Tarihi: 16.12.2022.
- Çelikpala, M. (2014). Enerji Güvenliği: NATO'nun Yeni Tehdit Algısı, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 10, Sayı 40, 75-99.
- Dağcı, K. ve Çaman E. (2013). Enerji Politikaları ve Enerji Güvenliği Perspektifinden Avrupa Birliği'nin Orta Asya Politikası, *OAKA Dergisi*, 8 (16), 21-48.
- EC (European Commission), (2022a). Sanctions adopted following Russia's military aggression against Ukraine, https://finance.ec.europa.eu/eu-and-world/sanctions-restrictive-measures/sanctions-adopted-following-russias-military-aggression-against-ukraine_en, Erişim Tarihi: 12.11.2022.
- EC (European Commission) (2022b). REPowerEU: Joint European action for more affordable, secure and sustainable energy, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_1511, Erişim Tarihi: 06.12.2022.
- EU Climate Action, (t.y.). 2050 long-term strategy, https://climate.ec.europa.eu/eu-action/climate-strategies-targets/2050-long-term-strategy_en, Erişim Tarihi: 06.12.2022
- Euronews (2022). Putin: Batının yaptırımları beyhude, Asya yükselişte Batı ise düşüşe geçti (7 Eylül), <https://tr.euronews.com/2022/09/07/putin-batinin-yaptirimlari-beyhude-asya-yukseliste-bati-ise-dususe-gecti>, Erişim Tarihi: 20.11.2022.

- EUROSTAT (2022). File:Extra-EU imports of petroleum oil by partner.png, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Extra-EU_imports_of_petroleum_oil_by_partner.png; File:Extra-EU imports of petroleum oil by partner 2022S1.png, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Extra-EU_imports_of_petroleum_oil_by_partner_2022S1.png&oldid=577048; https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Extra-EU_imports_of_natural_gas_by_partner.png; https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_international_trade_in_goods_-_latest_developments&oldid=579759#Extra-EU_imports_of_energy_products_falling_shares_for_imports_from_Russia, Erişim Tarihi: 19.11.2022.
- FINANCIAL TIMES (2022). Russia sanctions list: What the west imposed over the Ukraine invasion (Eir Nolsøe in London and Valentina Pop in Brussels March 4 2022), <https://www.ft.com/content/6f3ce193-ab7d-4449-ac1b-751d49b1aaf8>, Erişim Tarihi: 11.11.2022.
- Göral, E. (2011). Avrupa Enerji Güvenliği ve Türkiye, *Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 19 (2), 117-139.
- Hatipoğlu, E. (2019). “Enerji Güvenliği”, Güvenlik Yazıları Serisi, No 44, https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/12/EnerjiGuvenciligi_EmreHatipoglu_v.1.pdf, Erişim Tarihi: 21.11.2022.
- IEA (International Energy Agency) (2022, Mart 21). *Energy Fact Sheet: Why does Russian oil and gas matter?* IEA: <https://www.iea.org/articles/energy-fact-sheet-why-does-russian-oil-and-gas-matter>, Erişim Tarihi: 05.12.2022.
- IEA (International Energy Agency) (t.y.). Energy security Reliable, affordable access to all fuels and energy sources, <https://www.iea.org/topics/energy-security>, Erişim Tarihi: 15.12.2022.
- IMF (2022). “IMF Staff Statement on the Economic Impact of War in Ukraine”, PRESS RELEASE NO. 22/61 (5 March), <https://www.imf.org/en/News/Articles/2022/03/05/pr2261-imf-staff-statement-on-the-economic-impact-of-war-in-ukraine>, Erişim Tarihi: 12.11.2022.
- Krebs, Tom (2022). Economic consequences of a sudden stop of energy imports: The case of natural gas in Germany, ZEW Discussion Papers, No. 22-021, ZEW - Leibniz-Zentrum für Europäische Wirtschaftsforschung, Mannheim, <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/264292/1/dp22021rev.pdf>, Erişim Tarihi: 05.12.2022.
- Mathioulakis, M. (2021). Introduction. In: Mathioulakis, M. (eds) *Aspects of the Energy Union. Energy, Climate and the Environment*. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-55981-6_1
- Matiç, U. (2018). NATO'nun Milyon ve Vizyonuna Küreselleşmenin Etkileri, (Editörler: Levent Yiğittepe ve Yiğit Anıl Güzelipek), *Küresel Güven(lik)sizlik: Eski Kavramların Yeni Yorumları*, İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Mbah, R. E., ve Wasum, D. F. (2022). Russian-Ukraine 2022 War: A review of the economic impact of Russian-Ukraine crisis on the USA, UK, Canada, and Europe. *Advances in Social Sciences Research Journal*, 9(3), 144-153.
- McWilliams, B., Sgaravatti, G., Tagliapietra, S. and G. Zachmann (2022). Preparing for the first winter without Russian gas, *Bruegel Blog*, 28 February, Erişim Tarihi: 05.12.2022
- Official Journal of the European Union (2022). COUNCIL DECISION (CFSP) 2022/331, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022D0331&qid=1647426657418>, Erişim Tarihi: 10.11.2022.

- Statista (2022). Share of extra-EU petroleum oil import value from Russia in total extra-EU imports from 2010 to 2nd quarter 2022, <https://www.statista.com/statistics/1021752/share-russian-petroleum-oil-imports-eu/>, Erişim Tarihi: 18.11.2022.
- Sevim, C. (2012). Küresel Enerji Jeopolitiği ve Enerji Güvenliği, *Journal of Yaşar University*, 26 (7), 4378-4391.
- Sönmez, A.S., Bıçakçı, H., Yıldırım, C. (2015). Analysis of Russia Ukraine relations in context of Crimea problem. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1 (3), 656-670.
- Sputniknews (2022). <https://sputniknews.com.tr/20221109/abdinin-askeri-yiginak-yaptigi-dedeagac-neden-onemli-hedefte-rusya-mi-turkiye-mi-var--1063245722.html> Erişim Tarihi: 28.11.2022.
- Steffen, B., ve Patt, A. (2022). A Historical Turning Point? Early Evidence on How the Russia-Ukraine War Changes Public Support For Clean Energy Policies, *Energy Research ve Social Science* 91, s.1-10.
- The White House (2022). Joint Statement by the G7 Announcing Further Economic Costs on Russia (11 March), <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/03/11/joint-statement-by-the-g7-announcing-further-economic-costs-on-russia/>, Erişim Tarihi: 09.11.2022.
- THE WORLD BANK (2022). Russian Invasion of Ukraine Impedes Post-Pandemic Economic Recovery in Emerging Europe and Central Asia, (04 October), <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2022/10/04/russian-invasion-of-ukraine-impedes-post-pandemic-economic-recovery-in-emerging-europe-and-central-asia>, Erişim Tarihi: 12.11.2022.
- Ullman, R. H. (1983). Redefining Security, *International Security*, 8 (1), 129-153.
- Wolfers, A. (1952). National Security" as an Ambiguous Symbol, *Political Science Quarterly*, 67 (4), 481-502.
- WSWS (2022). ABD'nin Rusya'ya karşı askeri yığınağı Türkiye-Yunanistan gerilimini tırmandırıyor (Ozan Özgür 28 Eylül), <https://www.wsws.org/tr/articles/2022/09/28/hppq-s28.html>, Erişim Tarihi:28.11.2022.
- Žuk, P., ve Žuk, P. (2022). National Energy Security or Acceleration of Transition? Energy Policy After The War in Ukraine. *Joule*, 6(4), 709-712.

SUMMARY

It can be said that developments related to economic and political globalization necessitate a comprehensive approach to security. However, it is clear that some security problems come to the fore from time to time and are much more visible, depending on the nature of the global and regional political developments that affect the functioning of the international system. Undoubtedly, asymmetrical dependencies between countries in different fields and at different levels have a great impact on this. When the interests of states with ordinary political, military, economic and commercial relations conflict and serious crises and tensions are in question, it is inevitable for the party with a relatively high level of dependency to experience security problems directly or indirectly. In recent years, energy security, or more specifically, energy supply security, has come to the fore among such security problems. As a matter of fact, the vulnerability of foreign-dependent countries in terms of energy needs in international politics is indisputable.

The issue of foreign dependency in energy is not only a problem of underdeveloped or developing countries, but also - and perhaps more advanced - developed economies. In addition to the consumption habits acquired in the

ordinary course of life, the energy needs of industrial facilities for production play a major role in this. The most tangible example of this is the situation of EU member states, especially Germany, France and Italy, whose energy resources are not sufficient to meet their own needs in general and which are especially dependent on Russia in this regard.

The asymmetrical dependence that has developed in favor of Russia in terms of energy supply has started to be seen as the main determining factor in EU-Russia relations, especially in the last decade. So much so that Russia does not hesitate to use this situation in its favor in order to respond to the sanctions attempts of the West in the face of the interventionist foreign policy steps it exhibits in the countries in its sphere of influence dating back to the Soviet Union period. However, the Russia-Ukraine War, which started with hot conflicts in February 2022, has caused the EU countries to face more serious and bigger problems than ever in the recent past, especially in terms of energy supply security.

European countries, which, on the one hand, under the protection of the EU, and on the other hand, under the protection of NATO, tended to react sharply and decisively to Russia's attack on Ukraine through sanctions, have not been able to make a real impact, especially due to their dependence on Russian natural gas. Although the EU has applied to alternative energy supply methods, it is obvious that this will not be a sustainable solution in the short term. For this reason, no EU country can afford to take a rigid stance that could mean ending its relations with Russia. In this study, mainly the energy supply security problem caused by the Russia-Ukraine War in EU countries and accordingly the future of EU-Russia relations in the short and medium term are included. In order to understand the process correctly, in the first two sections; first, the theoretical framework of energy security was drawn by emphasizing the diversification and deepening of the concept of security, and then the background of the Russia-Ukraine tension was briefly mentioned. In the third and last part of the study, the sanctions decisions of the Western alliance against Russia under the leadership of the USA, Russia's reaction and the EU's energy security dilemma are discussed through some examples. However, instead of counting the decisions taken and the actions taken one by one, evaluations on the targets and possible consequences of the sanctions on the axis of asymmetric energy dependency relationship are included.

The EU, which is dependent on Russian energy resources, especially natural gas, was exposed to the boomerang effect of the sanctions and entered a serious crisis in terms of both uninterrupted supply and price stability in energy. It is seen that the crisis in this process is mainly related to energy supply. The problem of energy supply security has become the most important agenda of the EU, as the natural gas flow to the Union countries is restricted by Russia for different reasons or sometimes completely interrupted. The EU has turned to various searches in order to find a solution to the current energy crisis. However, these search for solutions are not enough to ensure a real and permanent normalization.

As a result, sanctions and embargoes did not have the expected effect in ending the war, and the EU was the most damaged party after the warring countries. Considering the fact that Russia is the most advantageous energy supplier for the member states of the Union, It can be said that the Western alliance, at least in terms of EU interests, had to step back, albeit partially, and make a policy change. However, with this approach, it will be possible to put the end of the war forward and to stop its direct or indirect negative effects on all parties.